

כתובים

עזרא

יְסִיד המָעֲלָה

(עזרא ז, ט)

פירוש לספר עזרא

בעקבות פירושו של **רבי משה דוד וואלי** זצ"ל
תלמיד הרמ"ל

הרב אליעזר קשטיאל

הלימוד בחוכרת מוקדש לעילוי רשות

פינחס אליהו רבון ז"ל

בן שמחה

ולכ"ע בשכת קודש, שכת הגadol

"ב' ייסן התשע"ד

ת.ר.צ.ב.ה

"אי אפשר לבר בלא חבן" (ברכות נה ע"א)
בקשתנו שטוחה בפני הלומדים לשלווח את העורותיהם,
לטובת המהדורות הבאות.

עריכה לשונית: ירדן קורן
עיצוב ועימוד: דגנית סטניצקי, שלדג עיזובים
תרגום מארמי: מבוסס על הספר
"דניאל איש חמודות ועובד הסופר"
באדיבות הוצאת "שי למורא"

טובת תש"פ

©
כל הזכויות שמורות
ניתן להעתיק ולצלם ללא למטרות מסחריות

מסת"ב ISBN 978-965-92771-0-0

להזמנות:

קוראים נבוֹן

052-3907515
אבייחי
navon.books@gmail.com
www.korim-navon.co.il

"כל המחלה... לא אשים عليك כי אני ה' רופאך" (שמות טו, כו)

הלימוד בחוכרת זו מוקדש לרפואתך,
החלמתה ובריאותה האיתנה של

תמר בת פנינה

בתוך שאר חולי ישראל.

"זֶה קָדֵם לְאַמּוֹת וּבְרִית שְׁלֹמִי לְאַתְּמוֹת
אָמֵר מִנְחָמֵד ה'" (ישעיה נד, ז)

הלימוד בחוכרת זו לע"ג סבעו וسبתעו היקרים
לבית משפחת סעיד
אשר במסירותם להיטמן ברגבו ארץ ישראל
זכו וגידלו דור ישרים מכורך

שלמה בן פורטונה ז"ל
רב"ע ב"ג אב התשע"ב

סולטנה בת לטיפה ז"ל
רב"ע בט"ז תמוז התשע"ה

לרפואת

הרב משה בן עישה הכהן הי"ז

"וְהַנֵּעֶר שְׁמוֹאֵל הָלַךְ וַיַּגְדֵּל וַיִּזְבֹּן גַּם עִם ה' וַיִּגְמֹשׁ עִם אֲנָשִׁים"
(שמואל א, ב, כו)

החוبراות מוקדשת לעילוי רשות הבוחר היקר

שמואל (שמוליך) בן הרב משה וחנה יבדל"א

בעל מידות טובות, הולך תמים ובבעל שמחת עולמים
בטו"ב שערתו וכמבחן ימי עלה למראות
רפטר בכ"ז מראחים-אב התשנ"ד
ת.צ.ב.ה.

לעילוי רשות

אהרון בן אסתר ז"ל למשפחה לרדו

דוד אהוב ואוהב
רלב"ע בכ"ט אלול התשע"ח

פתיחה

קול ישועה וגאולה נשמע בהצהרת כורש, שקרה לגוליל בבל לשוב לציון. ובכל זאת, לא פגה התחששה שעדיין לא נטהרו הנפשות מחתאי בית ראשון. בהרבה נושאים, עדין ניכר הצורך לעקור את שורשי הקלוקלים שגרמו לגלות, מן היסוד, ולבנות再בנין חדש בעל יסודות מוצקים.

רצון התקoon מן היסוד, עמד לנגד עיניו של עזרא הסופר, ועל פיו עיצב את תקופת הבית השני; ובמידה רבה גם את כל תולדות העם היהודי. עזרא, ש"ראוי היה שתינתן תורה על ידו" (סנהדרין כא ע"ב), ביסס את יסודות הנהגת חי האמונה והדת, בהעדר נבואה גלויה ומפורשת. יסודות אלה, עיצבו את תשתיית החים היהודיים לאורך שנות הגלות, ועד ימינו. עזרא עלה מבבל והעלה בקדושתו את הציבור כולם מן היסוד. עזרא הוא "יסוד המעלה", והוא הבונה את יסודות התתועלות של כל ימי בית שני. ניסינו לשאוב מדמותו הרוחנית של עזרא, מהשפעתו הגדולה ומשמעות הנהגתו שלו, על פי פרשנותו הייחודית של תלמיד הרמח"ל, רבי משה דוד וואלי, בתקופה שיהיו הדברים לברכה ותועלת לסטודנטים, והיה זה שכרכנו ומקור שמחה לנו.

ברכת ה' על כל העוסקים במלאה, י מלא ה' כל משאלות ליבם בקרוב, ונזכה לאור חדש אשר יאיר על ציון במהרה.

אליעזר קשטייאל,

צום י' בטבת (יום הזיכרון לעזרא הסופר - ט' בטבת) תש"פ

פרק א

« וּבְשִׁנְתָּא אַחַת לְכֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס לְכָלֹות דָּבָר ה' מִפִּי יְרֵמִיה, הַעֲיר ה' אֶת רֹוח כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס וַיַּעֲבֵר קֹל בְּכָל מִלְכֹותָנוּ גַּם בְּמִקְתָּב לְאָמָר: כַּכְה אָמָר כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס כָּל מִמְלֹכוֹת הָאָרֶץ נָתָן לִי ה' אֱלֹהִי הַשְׁמִים, וְהִיא פָּקַד עָלֵינוּ לְבִנּוֹת לוּ בֵּית בֵּירֹוּשָׁלָם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: » מַיִם בְּכָם מִכְלָעָם זֶה יְהִי אֱלֹהֵינוּ עָמָנוּ וַיַּעֲלֵל לְרוּשָׁלָם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה, וַיַּכְבִּין אֶת בֵּית ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בֵּירֹוּשָׁלָם: » וְכָל הַגְּשָׁאָר מִכְלָעָם אֲשֶׁר הוּא גָּר שֶׁם יִנְשָׁאוּהוּ אָנָשִׁי מִקְמוֹ בְּכָסֶף וּבְזָהָב וּבְרַכּוֹשׁ וּבְבָהָמָה, עִם הַגְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בֵּירֹוּשָׁלָם: » וַיַּקְוְמוּ רָאשֵׁי הַאֲכֹתָה לִיהוּדָה וּבְנָמְנוּ וּהַפְּנִינִים וְהַלְּוִים, לְכָל הָעִיר הָאֱלֹהִים אֶת רֹוחוֹ לְעַלוֹת לְבִנּוֹת אֶת בֵּית ה' אֲשֶׁר בֵּירֹוּשָׁלָם: » וְכָל סְבִיבָתֵיכֶם חִזְקוּ בִּידֵיכֶם בְּכָלֵי כֶּסֶף בְּזָהָב בְּרַכּוֹשׁ וּבְבָהָמָה וּבְמַגְדָּנוֹת, לְבָד עַל כָּל הַתְּנִדְבָּב:

בمعنى תחוות המשכיות, ספר עזרא מתחילה באות ו' – "ובשנת אחاث לכורש מלך פרס",لاقורה מתוך רצון להוות המשך לשיר בספר מלכים (רש"י). ובאמת, כורש אינו חדש דבר, אלא רק מגשים נבואות ידועות מראש, ובמובן זהה נמשך הרצף חסר ההפתעה, כמו פורש בפסוק – **"לְכָלֹות דָּבָר ה' מִפִּי יְרֵמִיה"**, כפי שיירמיה חזה כך אכן קורה, צפוי, "כי כה אמר ה' כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם, והקמתיכם עליכם את דברי הטוב להшиб אתכם" (ירמיה כת, י). ובמקביל, ישנה נבואה על קרייסטה של בבל, "והיה כמלאות שבעים שנה אפקוד על מלך בבל ועל הגוי ההוא נאום ה' את עונם ועל ארץ כשדים, ושמתי אותו לשיממות עולם" (שם כה, יב).

אך דוקא על רקע זה של ציפייה להגשמה נבואות ידועות של ירמיה המכונות במספר שנים קבוע, היינו מקומות לראות תנועה ישראלית יוזמה לנקט צעדים לקראת יישומה של הנבואה, בלי להמתין להצהרת כורש. היינו מצפים שברגע של מלכות בבל התرسקה, כפי שהתנבא ירמיה, הייתה אמרה להיווצר התארגנות רחבה למימוש חזון הנבואה לשיבה ארץה. אך הכוורות של עזרא מספרות שהיוזמה באה מכוורת, ולא מעם ישראל!

על אף שדברי ירמיה ידועים, וنبيו אתו על בבל מתגשמת, עם ישראל לא מתעורר עצמו. עובדה זו מתמייהה, שהרי עם ישראל היה צריך להיות עסוק ב'ספרה לאחור' של שבעים שנה, נרגש ומוכן לרגע הגאולה. לכל הפחות היה על עם ישראל להגיש בקשה מיזומתו, לכתוב מכתב לכורש ולא להמתין שכורש הוא שיפנה אליו במכותב, "ויעבר קול בכל מלכותו וגם במכותב לאמור".

יתירה מכך, ישעה הנביא ניבא מפורשות על כורש, "כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו לרד לפני גויים ומותני מלכים אָפְתָח, לפתח לפני דלִתִים ושעריהם לא יסְגַר" (ישעה מה, א), וכן - "האומר לכורש רועי וכל חפצי ישלים, ולאמר לו לירושלים תיבנה והיכל תיווסד" (שם מד, חח); ואם שמו של כורש ידוע משכבר, אז היו צרכיימ היהודים, עוד בהיותו נסיך פרסי, לארגן משלחות הפנוות אל כורש בשמו של ישעה, המכנה אותו משיח! מדוע כורש הוא צריך לספר לנו על הגשמה של הנבואה? ומדוע לאחר שכורש פונה אל היהודים, ממש כפי דברי הנביאים, ישנים רק 40,000 עולים, היכן כל העם?

ספר עזרא פותח אם כן בבעיה חמורה, את שיבת ציון לא יוזם עם ישראל, אלא כורש. זו אינה שיבת טבעית מלאת אמונה של ישראל, אלא כורש הוא שציווה ודחק, ולפיק גאולה זו נראית כיוצר כלאים, חציה פרסית וחציה ישראלית. הנוכחות הפרסית תלואה את ימי הבית השני, כאמור במסכת מידות (א, ג) - "חמשה שערים היו להר הבית... שער המזרחי, **עליו שושן הבירה צורה**, שבו כהן גדול השורף את הפרה, ופרה וכל מסעדיה יוצאים להר המשחה". כאשר נבנה בית המקדש השני, חיבה מלכות פרס את השער המזרחי בתבליט של שושן הבירה, כדי שתהיה אימת מלך פרס עליהם ויזכרו מי הביא אותם לירושלים, וממי קיבלו רישיון לבניית המקדש. שנה חותמת ברורה על בית המקדש - 'שעיר למלכות פרס'. בית המקדש שרווי תחת חסותו של מלכות פרס. ירושלים תשיאר מאד קטינה, בצורת פרובינגציה פרסית, חסרת עצמאות.

הגמרה (יומא ט ע"ב) מספרת על ריש לキー, מחכמי ארץ ישראל, המסרב ללחוץ יד לוחם יהודי שבא מבבל, ומזהיר על איבתו לבני בבל. לטענת ריש לキー, אם היו יהודי בבל עולמים יחד, כחומה, הינו נמשלים לכסף שאין רكب שולט בו, אבל בגלל שלא עלו בעוצמה - הרكب שולט בנו. למה עם ישראל לא עולה, מהסס ורפי, למרות קיומה של נבואה מובהקת?

הגמרה (שבת מא ע"א) מתחארת מחלוקת מתמשכת בין חכמי בבל בפרשנותן של נבואות ירמיה. רב יהודה, שניים רבים לאחר הבית השני עדין סובב שירמיה הנביא עצמו אסר לעזוב את בבל (ירמיה ז, כב), ועל סמך זאת לא הירשה רב יהודה לתלמידו רב זира לעלות ארצها. לשיטתו, נכוון להמתין לפקידה ברורה מאות ה' ולהמשיך בתיקון הפנימי עד אשר יבוא מלך המשיח וייגאל אותנו, ובינתיים חובה לשוכן בבל. כך כותב בעל ספר 'פני יהושע' (כתובות קיא ע"א), "יש לי ללמד זכות על אותן שעדרה, שעדיין לא הגיע הזמן", שכן הצהרת כורש אינה גואלה "אלא פקידה בעלמא לפי שעה", אירוע שלווי, ועל כן סבورو שציריך לחכות ל"עת וחפץ לכל מאת המקום".

**וְהַמֶּלֶךְ פָּרֶשׁ הַזֹּיוֹא אֶת כֶּלֶי בֵּית הִיא, אֲשֶׁר הַזֹּיוֹא נִבּוּכְדָּגָּזָר
מִירוּשָׁלָם וַיַּתְגִּם בְּבֵית אֱלֹהִים: חַ וַיֹּצִיא אָמָן כְּזָרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרֶשׁ עַל יְדֵי
מִתְרַדָּת הַגּוֹבֵר, וַיַּקְרַרְמֵם לְשִׁבְאָר הַגְּשִׁיא לְיהוָה: שׁ וְאֶלְהָ מִסְפָּרִים,
אֲגַרְטָלִי זָהָב שְׁלָשִׁים אֲגַרְטָלִי כֶּסֶף אֱלֹהִים, מְחַלְפִים תְּשֵׁעה וְעַשְׂרִים:
, כְּפֹזְרִי זָהָב שְׁלָשִׁים כְּפֹזְרִי כֶּסֶף מִשְׁנִים אֲרַבָּע מֵאוֹת וְעַשְׂרִה,
כְּלִים אַחֲרִים אֱלֹהִים: יְאָה כָּל כְּלִים לְזָהָב וּלְכֶסֶף חֲמִישָׁת אֲלָפִים וְאֲרַבָּע
מֵאוֹת, חֲכָל חָעֵלָה שְׁשָׁבָאָר עַמְּהָעָלָות חָנוּלָה מִבָּבָל לִירוּשָׁלָם:**

אמנם "המלך כורש הוציא את כל בית ה' אשר הוציא נבווכדנצר מירושלים", אך על איזה כלים מדובר? "אגרטלים", ומזוקים המכונים "כפורי זהב", על שם כפרת הדם. לא מנורה לפנינו, ואך לא מזבח או שולחן! על ימי המשתה

של אהשוריוש, שהיו מאוחרים לכורש, נאמרה הדרשיה המפורסמת "וכליים מכלים שונים" (אסתר א, ז) – אלו כלים המקדש (מגילה יב ע"א). הרבה מכלים המקדש נשארו בגלות, ובתוכם החשובים והaicותיים שבהם. כורש לא באמת פותח את האוצרות של כלים המקדש. רק כאשר ישבו כל כלים השירות, אז באמת נראה בחזרת שכינה לציון, ולא כאשר כמה אגרטלים שוליים ניתנים ליהודים. ובאמת, לדעת הרבה מהכמי בבל, השכינה עדין בגלות (שבת מא ע"א).

בספרו 'עין איה' (שבת ב, ג, ב), מבאר הרב קוק שדעה זו סוברת שהיהדות לא סיימה את מפעל השיקום הרוחני שלה ואין טעם להוביל מהלך ציבורי של שיבה לארץ. הקקלול של סוף ימי בית ראשון היה עמוק ופגע ביסודות המוסר והאמונה, וכל עוד לא תוקנו היסודות אין טעם לנסות לשוב ארץה לבנות את ממלכת ישראל. בבל, "מרכז היהדות נוסד רק על הבסיס של קדושת התורה... על כן ממנה צמח צמח ד' לתשועת האומה" (שם). רק כאשר תסתיים השבת הבסיס הלאומי על מכונו, על פי התורה, יבוא גם הזמן לפקידה. וכך שכל השרת נשארו בעיקרם בגלות, כך נكون שהעם יישאר עימם.

גם כורש עצמו הצהיר ש"אלקי השמים" ציווה לבנות לו בית, מבנה המקדש לרוח, ולא מזכיר מילה על הקמת מדינה או קיבוץ גלויות. ההצהרה אינה עוסקת בארץ, אלא רק לענייני שמים. לדעת חכמי בבל אין כאן בשורת גאולה של עצמאות מדינית וקיבוץ גלויות, מי שמרגש רצון להקריב לה' – שיעלה, אך עיקר מלאכת השיקום הרוחני של היסודות המוקלקלים מתבצעת כאן בבל; תפקיד הגלות עדין לא הסתיים.

העמדה המורכבת של תלמידי החכמים שזורה בכך שלא ברור מה בדיק כורש רוצה, ולמה הוא מכון. הכוורתה של ספר עזרא, המעידת את כורש במרכז, תרחף לאור כל הספר, ותשפיע על כל אופיה של שיבת ציון, מבחינה לאומית, תרבותית ודתית. קשה יהיה להtagisis בהתלהבות למפעל שיבת ציון, כאשר משמעותו בעיניו האימפריה הפרסית אינה ברורה ואנייה בהירה. כורש מייחס לעצמו ללא מעט יהירות קשר ישיר לאלוקים, "זהו